

Małgorzata A. Basińska

Anna Sucharska-Daraż

Katarzyna Wolszczak

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Satysfakcja z życia osób bezdomnych

Wprowadzenie

Bezdomność jest problemem szeroko dyskutowanym na gruncie nauk społecznych, jednak na gruncie psychologii analiza problemu jest bardzo uboga. Zjawisko to powinno być odnoszone do wzorów obyczajowych określających sposoby zaspokajania potrzeb mieszkaniowych oraz cech jakościowych, które decydują, że uznajemy konkretne miejsce za mieszkanie, dające poczucie posiadania domu (Pilch, Leparczyk, 1995).

Bezdomność jest to względnie trwała sytuacja człowieka nieposiadającego dachu nad głową (Porowski, 1995, za: Śnieciński, 2003). Może być efektem dobrowolnie wybranego stylu życia (np. włóczęgostwo), desperackich decyzji (np. uchodźstwo), własnych bądź cudzych zachowań dewiacyjnych (np. wykwaterowanie, odtrącenie przez najbliższych), zdarzeń losowych (np. sieroctwo), wadliwej polityki społecznej (np. deficyt mieszkaniowy, ubóstwo) (Boksański, 1998; Śnieciński, 2003). Bezdomność należy rozumieć nie tylko jako złożone zjawisko społeczne, ale również psychologiczny stan bezdomnego człowieka. Warunkują ją różne przyczyny, w tym fakt braku schronienia spełniającego elementarne warunki, pozwalające uznać je za pomieszczenie mieszkalne (Stankiewicz, 2002).

Bezdomnym natomiast jest osoba nie mająca miejsca spełniającego warunki mieszkalne lub aktualnej możliwości, lub chęci uzyskania takiego miejsca (Duracz-Wal-

czak, 2002). Według ETHOS (*European Typology on Homelessness and Housing Exclusion*) osoba bezdomna to zarówno ktoś pozbawiony miejsca zamieszkania, zagrożony pozbawieniem mieszkania, jak i żyjący w mieszkaniu o niskim standardzie (Mandes, 2011).

Biorąc pod uwagę czas trwania bezdomności, można wyodrębnić trzy typy bezdomnych. Pierwszą grupę stanowią bezdomni czasowi, czyli osoby będące pomiędzy bezdomnością a zamieszkaniem. Są to często ludzie, dla których bezdomność jest wyjątkowym doświadczeniem, które zdarzyło im się pierwszy raz w życiu i raczej się nie powtórzy. Grupa druga to bezdomni epizodyczni, czyli osoby, popadające w bezdomność cyklicznie. Ostatnia grupa, to bezdomni chroniczni, czyli osoby od dawna bezdomne. Im krótszy czas pozostawania w bezdomności, tym mniejsze obciążenie patologicznymi zachowaniami przetrwania (Piekut-Brodzka, 2000; Culhane i wsp., 2007).

Niektórzy bezdomni przebywają w różnego typu instytucjach, organizacjach i stowarzyszeniach oferujących im opiekę i są to tzw. bezdomni schroniskowi. A poza nimi są tzw. bezdomni pozaschroniskowi, uliczni (Przymeński, 2001, za: Śnieciński, 2003).

Natura bezdomności wyklucza jednoznaczną klasyfikację jej przyczyn, gdyż doprowadza do niej wiele nakładających się na siebie czynników. Jedną z nich jest zespół postaw i zachowań wynikających z cech osobowościowych wraz z określoną sytuacją społeczno-ekonomiczną, instytucjonalną i prawną kraju. Analizując czynniki psychologiczne warunkujące bezdomność, wymienić można trzy zasadnicze: chorobę psychiczną, cechy jednostki predysponujące ją do stania się bezdomnym oraz wolny wybór (Szarfenberg, Żołędowski, Theiss 2010). Należy jednak pamiętać, że powstawanie bezdomności jest wynikiem licznych zmian o charakterze negatywnym w życiu człowieka (Chwaszcz, 2008).

Bezdomność z wyboru jest zwykle następstwem indywidualnych preferencji co do stylu życia oraz świadomych decyzji, których ubocznym, lecz przewidywalnym skutkiem jest tułactwo. Z kolei bezdomność z przymusu dotyka człowieka wbrew jego woli, jego potrzebom i aspiracjom, która jest odczuwana jako stan frustrującej deprivacji i traktowana jest jako wyraz upośledzenia społecznego czy dyskryminacji (Lalak, Pilch, 1999). Dotyczy ona w całości tej kategorii osób, o których bezdomności przesądziły czynniki zewnętrzne, niezależne od człowieka, np. bezrobocie i ubóstwo strukturalne. Wymuszona bezdomność występuje również wtedy, gdy utrata domu na-

stępuje na skutek wystąpienia klęsk żywiołowych (Pindral, 2010).

Psychologiczne funkcjonowanie osób bezdomnych rozpatrywane jest w kategoriach subiektywnego przeżywania bezdomności, bilansu i oceny własnego życia oraz konstruowania planów na przyszłość. Z bezdomnością łączy się bardzo niska jakość życia osób nią dotkniętych (Chwaszcz, 2008; Ito i wsp., 2014). Jakość życia rozpatrywana w wymiarze subiektywnym związana jest z wewnętrznymi procesami wartościowania różnych sfer życia i życia jako całości. Zależy od struktury potrzeb, indywidualnego systemu wartości oraz indywidualnego pojęcia sensu życia (Sęk, 1993).

Osoby bezdomne żyją w skrajnych warunkach bytowych, które nie pozwalają im na zaspokojenie potrzeb podstawowych, fizycznych, bezpieczeństwa, szacunku oraz wyższych potrzeb rozwojowych (Chwaszcz, 2008). W takich okolicznościach występuje koncentrowanie się na zaspokojeniu podstawowych potrzeb oraz brak inicjatywy wyjścia z bezdomności. Zgodnie z założeniami hierarchicznej teorii potrzeb potrzeby znajdujące się na niższych szczeblach wiążą się z motywacją niedoboru, a dopiero potrzeby wyższego rzędu powodują motywację wzrostu, co prowadzi do osobistego rozwoju i realizacji zamierzonych celów (Maslow, 1970; Hall, Lindzey, Campbell, 2010).

Osamotnienie, brak pozytywnych więzi z ludźmi, brak poczucia bezpieczeństwa i alienacja, to grupa negatywnych emocji, które nieustannie towarzyszą osobom bezdomnym (Chwaszcz, 2008). Poczucie niższości i nieumiejętność wchodzenia w nagradzające interakcje prowadzi do osamotnienia, a w konsekwencji do poczucia lęku i bezsensu życia oraz cierpienia (Oliwa-Ciesielska, 2006).

Ciągłe pozostawanie w klimacie bezwartościowości, bezpodmiotowości i anonimowości wpływa na degradację systemu wartości osób bezdomnych. Oscylowanie między poczuciem winy a poczuciem krzywdy ogranicza motywację do jakichkolwiek pozytywnych zmian w ich życiu (Olech, 2006).

Nieumiejętność samodzielnego działania, doznane niepowodzenia życiowe i brak poczucia własnej skuteczności prowadzą do wyuczonej bezradności. Brak poczucia wpływu na własne życie prowadzi w efekcie do deficytów poznawczych, motywacyjnych i emocjonalnych. W ucieczce przed odpowiedzialnością osoby bezdomne często wycofują się do trwania w niewymagającej wysiłku pozycji bezradności (Oliwa-Ciesielska, 2006).

Satysfakcja z życia

Osoby bezdomne żyją w sytuacji „tu i teraz”, która wyklucza lub w znacznym stopniu ogranicza ich perspektywiczne myślenie. Niezaspokojenie podstawowych potrzeb, brak aktywności zawodowej i rozpad systemu wartości wpływają na niską satysfakcję z życia przedstawicieli tej grupy (Olech, 2006).

Satysfakcja z życia (*satisfaction with life* - SWL) jest rozumiana jako poznawczy aspekt subiektywnego dobrostanu osoby i – zdaniem badaczy – jest często zaniedbywana na rzecz eksponowania komponentu afektywnego (Pavot, Diener, Colvin, Sandvik, 1991). SWL odnosi się do sposobu osądzania, w jaki jednostka szacuje jakość swojego życia w oparciu o własny, unikalny zestaw kryteriów. Satysfakcja z życia stanowi rezultat refleksji w długiej perspektywie czasowej (Pavot, Diener, 1993; Juczyński, 2001). Jest to ocena życia jako całości i jako taka jest względnie trwała.

Badania pokazują, że satysfakcja z życia w znacznym stopniu uwarunkowana jest właściwościami osobowościowymi, głównie cechami osobowości i poziomem samoakceptacji (Diener, Oishi, Lucas, 2003). Najsilniejszy związek ujawnia z neurotyzmem w aspekcie tendencji do reakcji depresyjnych oraz z ekstrawersją w aspekcie pogody ducha (Ramanaiyah, Detwiler, Byravan, 1997; Chico, 2006; Ogińska-Bulik, Juczyński, 2008; Basińska, 2009) oraz z innymi właściwościami osobowościowymi (Basińska, Drozdowska, 2013). Według autorów znajomość tych cech osobowości pozwala przewidywać na ich podstawie satysfakcję z życia (Schimmack, Oishi, Furr, Funder, 2004).

Chociaż poprzez osobowość można wyjaśnić znaczący procent zmienności w poziomie subiektywnego dobrostanu, to nie można nie zauważać jego związku z wydarzeniami życiowymi i obiektywnymi czynnikami (Pilcher, 1998; Diener i in., 2003; Schimmack i wsp., 2002; Ogińska-Bulik, Juczyński, 2008; Basińska, Drozdowska, 2013). Jego stabilność w czasie jest ograniczona, gdyż mogą się zdarzać zmiany w poziomie satysfakcji z życia w wyniku wystąpienia pozytywnych lub negatywnych zdarzeń w latach poprzedzających badanie. Takie bezpośrednie czynniki, jak aktualny nastrój i kontekst sytuacyjny, mają również wpływ na indywidualne odpowiedzi badanego. SWL jest więc zależna zarówno od elementów długoterminowych (np. cechy osobowości), średnioterminowych (np. wydarzenia życiowe lub schematy poznawcze), jak i krótkoterminowych (np. aktualny nastrój) (Pavot, Diener, 1993).

Generalnie wiek i płeć nie ujawniają związku z satysfakcją z życia (Arrindell, Ettema, 1986, za: Pavot, Diener, 1993; Basińska, Marzec, 2007; Basińska, Drozdowska, 2013). Nieznacznie wyższą satysfakcję z życia mają czasami kobiety i osoby młodsze (Basińska, Marzec, 2007; Ogińska-Bulik, Juczyński, 2008; Basińska, Drozdowska, 2013).

Wiele aspektów psychologicznego funkcjonowania człowieka ujawnia związku z SWL. Stwierdza się jej wyraźny negatywny związek z lękiem, depresją i ogólnym psychologicznym dystresem. Występuje silny związek satysfakcji z życia z afektywnością pozytywną (dodatni) i z negatywną (ujemny) (Watson, 1988) oraz z inteligencją emocjonalną (Basińska, Drozdowska, 2013). SWL może być traktowana jako przejaw psychologicznego przystosowania i wskaźnik jakości życia.

Cel badania i pytania badawcze

Celem prezentowanych badań był opis satysfakcji z życia kobiet i mężczyzn bezdomnych: (1) w porównaniu z osobami mieszkającymi w domach oraz (2) przy uwzględnieniu różnych cech przebiegu bezdomności (np.: czasu jej trwania, prób wyjścia z niej, posiadania rodziny) i cech funkcjonowania jednostki (np. pobyt w zakładzie karnym lub w izbie wytrzeźwień, stan zdrowia, uczęszczanie do kościoła).

Charakterystyka zastosowanych metod

W badaniu zastosowano dwie metody badawcze. Wywiad ustrukturalizowany do zebrania informacji społeczno-demograficznych o badanej osobie, cech jej funkcjonowania oraz charakterystyk przebiegu bezdomności. Ponadto zastosowano skalę Satysfakcji z Życia (*The Satisfaction with Life Scale* – SWLS), która przeznaczona jest do badania osób dorosłych. Składa się z pięciu twierdzeń. Przy każdym z nich osoba badana określa, na ile dane twierdzenie odnosi się do jej dotychczasowego życia, wykorzystując w tym celu siedmiostopniową skalę, gdzie 1 oznacza zupełny brak zgody, a 7 – całkowitą zgodę. Zakres wyników mieści się w granicach od 5 do 35 punktów, które w dalszej kolejności są przeliczane na odpowiadające im punkty skali stenowej (Diener i wsp., 1985).

Współczynnik rzetelności *alfa* Cronbacha skali ustalony na podstawie badań jest zadowalający i wynosi 0,81. Rzetelność skali dla badanej grupy bezdomnych nie jest tak wysoka i wynosi 0,69. Potwierdzona została także trafność narzędzia, przy czym wskazano, że SWLS koreluje z innymi metodami oceny samopoczucia oraz z ocenami wywiadu dotyczącego satysfakcji z życia (Juczyński, 2001).

Badane osoby

Przebadano 154 osoby, po 77 w grupie bezdomnych i mieszkających w domach. Osoby bezdomne były badane w schroniskach. Badanie było przeprowadzane indywidualnie z poszanowaniem zasady poufności i dobrowolności. W każdej z podgrup było po 27 (35%) kobiet i 50 (65%) mężczyzn. Średni wiek badanych bezdomnych wynosił 47,69 lat (SD=11,85), przy rozpiętości od 18 do 68 lat. Grupa osób mieszkających w domach była w podobnym wieku (M=47,60; SD=11,99). Grupy mężczyzn (M) i kobiet (K) były także homogeniczne pod względem wieku (KB: M=48,59; SD=14,11; MB: M=47,20; SD=10,56; KD: M=48,33; SD=14,13; MD: M=47,20; SD=10,80).

W wymiarze stanu cywilnego i wykształcenia grupy były zróżnicowane. Wśród osób bezdomnych było zdecydowanie więcej osób samotnych: kawalerów lub panien i rozwiedzionych, a mniej żonatych lub mężatek (tabela 1). Wśród osób bezdomnych było zdecydowanie więcej osób z wykształceniem podstawowym, a mniej ze średnim i wyższym (tabela 2).

Tabela 1.

Liczebność badanych ze względu na stan cywilny

Stan cywilny	Osoby bezdomne		Osoby domne	
	f	%	f	%
Kawaler/panna	23	29,87	10	13,16
Żonaty/mężatka	10	12,99	49	64,47
Wdowiec/wdowa	7	9,09	2	2,63
Rozwiedziony/a	37	48,05	15	19,74
Braki			1	1,32

Tabela 2.
Liczebność badanych ze względu na wykształcenie

Wykształcenie	Osoby bezdomne		Osoby domne	
	f	%	f	%
Podstawowe	20	25,97	7	9,09
Zawodowe	36	46,75	36	46,75
Średnie	19	24,68	28	36,36
Wyższe	2	2,60	6	7,79

Badani bezdomni cechowali się bardzo zróżnicowanym czasem pozostawania w bezdomności od 1 miesiąca do 21 lat, średnio przebywali w takiej sytuacji około 5 lat, mężczyźni ($M=5,24$; $SD=5,41$) dłużej niż kobiety ($M=3,83$; $SD=4,67$), jednak różnica między nimi nie była istotna statystycznie ($t=-1,15$; $p=0,256$).

Badani bezdomni byli osobami w większości mieszkającymi w schroniskach, rzadko na ulicy, większość z nich podejmowała próby wyjścia z bezdomności, prawie wszyscy mieli rodziny, ale nie wszyscy utrzymywali z nimi kontakt. Większość z badanych miała rodzeństwo, a około połowa dalszą rodzinę, na której mogli polegać. Tylko nieliczni mieli innych członków rodziny bezdomnymi oraz nieliczni z badanych pozostawali w związkach lub przebywali w zakładzie karnym. Połowa z nich przebywała przynajmniej raz w izbie wytrzeźwień. Jedna trzecia z badanych leczyła się psychiatrycznie i była uzależniona od alkoholu, a tylko nieliczni przyznali się do uzależnienia od narkotyków i leków. Prawie wszyscy deklarowali, że są osobami wierzącymi, ale tylko połowa twierdziła, że chodzi do kościoła i to nie zawsze (tabela 3).

Tabela 3.
Liczebność badanych w zależności od różnych charakterystyk ich sytuacji

Charakterystyki bezdomności badanych osób	N	Tak		Nie	
		f	%	f	%
Czy cały czas jest w schroniskach	76	45	59,21	31	40,79
Czy przebywał/a na ulicy	76	22	28,95	54	71,05

Charakterystyki bezdomności badanych osób	N	Tak		Nie	
		f	%	f	%
Czy były próby wyjścia z bezdomności	76	55	72,37	21	27,63
Czy ma rodzinę	76	74	97,37	2	2,63
Czy utrzymuje z rodziną kontakt	74	56	75,68	18	24,32
Czy ma rodzeństwo	76	64	84,21	12	15,79
Czy ma dalszą rodzinę, na którą może liczyć	76	40	52,63	36	47,37
Czy ktoś z rodziny też jest bezdomny	75	10	13,33	65	86,67
Czy jest w związku	76	14	18,42	62	81,58
Czy był/a w zakładzie karnym	75	26	34,67	49	65,33
Czy był/a w izbie wytrzeźwień	76	38	50,00	38	50,00
Czy leczy się psychiatrycznie	71	26	36,62	45	63,38
Czy jest uzależniony/a od alkoholu	76	35	46,05	41	53,95
Czy jest uzależniony/a od narkotyków	75	3	4,00	72	96,00
Czy jest uzależniony/a od nikotyny	76	51	67,11	25	32,89
Czy jest uzależniony/a od leków	76	7	9,21	69	90,79
Czy pracuje	75	11	14,67	64	85,33
Czy jest wierzący/a	76	72	94,74	4	5,26
Czy chodzi do kościoła	76	36	47,37	40	52,63

Wyniki

Badane osoby różniły się poziomem satysfakcji z życia ze względu na fakt bycia bezdomnym. Osoby bezdomne, także przy uwzględnieniu płci, miały istotnie niższą satysfakcję z życia niż osoby mieszkające w domach. Ich satysfakcja plasowała się na poziomie niskim, a osób mieszkających w domach na poziomie przeciętnym (tabela 4). Pomimo że bezdomni mężczyźni mieli nieznacznie wyższą SWL niż bezdomne kobiety, to różnica ta nie była istotna statystycznie ($t=-0,928$; $p=0,356$).

Wśród badanych bezdomnych 64(83%) osoby oceniły swoją satysfakcję z życia na niskim poziomie (od 1 do 4 stena), 10 (13%) oceniło ją jako średni nasiloną (5 i 6 sten) a tylko 3(4%) osoby jako wysoką (od 7 do 10 stena).

Tabela 4.
Satysfakcja z życia w badanych grupach

	Osoby bezdomne		Osoby domne		t	p
	M	SD	M	SD		
swls ws	12,61	5,267	19,62	5,436	-8,13	0,0001
swls wp	2,90	1,789	5,25	1,920		
	Kobiety bezdomne		Kobiety domne		t	p
	M	SD	M	SD		
swls ws	11,85	4,809	19,00	5,851	-4,90	0,0001
swls wp	2,67	1,569	5,00	2,019		
	Mężczyźni bezdomni		Mężczyźni domni		t	p
	M	SD	M	SD		
swls ws	13,02	5,501	19,96	5,229	-6,47	0,0001
swls wp	3,02	1,900	5,38	1,872		

Czas trwania w bezdomności (r -Pearsona=-0,918; p =0,427) oraz wiek badanych bezdomnych (R -Spearmana=0,076; p =0,510) nie ujawniły związku istotnego statystycznie z SWL. Podobnie przyczyny bezdomności pogrupowane w pięć kategorii: problemy w relacjach, problemy mieszkaniowe, problemy finansowe, utrata pracy oraz zaburzenia zachowania i uzależnienia – nie różnicowały satysfakcji z życia (H =4,254; p =0,373).

Następnie sprawdzono, czy wyodrębnione wcześniej charakterystyki sytuacji osób bezdomnych różnicują ich satysfakcję z życia. Pomimo występujących różnic w poziomie SWL różnice te nie były istotne statystycznie (tabela 5).

Tabela 5.

Wyniki istotności różnic w nasileniu SWL ze względu na charakterystyki sytuacji osób bezdomnych

	Jest cały czas w schronisku n=45		Nie jest cały czas w schronisku n=31		t	p
	M	SD	M	SD		
swl ws	13,27	5,228	11,77	5,327	1,214	0,229
	Nie przebywał na ulicy n=54		Przebywał na ulicy n=22			
swl ws	12,89	5,120	12,09	5,756	0,594	0,554
	Były próby wyjścia z bezdomności n=55		Nie było prób wyjścia z bezdomności n=21			
swl ws	12,76	5,757	12,38	3,892	0,281	0,780
	Utrzymuje kontakt z rodziną n=56		Nie utrzymuje kontaktu z rodziną n=18			
swl ws	13,00	5,631	11,67	4,159	0,925	0,358
	Ma dalszą rodzinę, na którą może liczyć n=40		Nie ma dalszej rodziny, na którą może liczyć n=36			
swl ws	13,13	5,635	12,14	4,894	0,810	0,420
	Nie był w izbie wytrzeźwień n=38		Był w izbie wytrzeźwień n=38			
swl ws	13,42	5,520	11,89	4,996	1,264	0,210
	Nieleczony psychiatryczne n=45		Leczony psychiatryczne n=26			
swl ws	12,73	5,370	12,65	5,649	0,059	0,953
	Niezależniony od alkoholu n=41		Uzależniony od alkoholu n=35			
swl ws	13,51	4,879	11,66	5,630	1,539	0,128
	Niezależniony od nikotyny n=25		Uzależniony od nikotyny n=51			
swl ws	14,24	5,517	11,88	5,042	1,857	0,067
	Chodzi do kościoła n=30		Nie chodzi do kościoła n=40			
swl ws	14,03	5,666	12,05	5,084	1,538	0,129
	Nie był w zakładzie karnym n=49		Był w zakładzie karnym n=26		z	p
swl ws	12,57	4,449	12,85	6,763	0,340	0,734

Dyskusja wyników

Otrzymane wyniki wskazują na jedną istotną różnicę: osoby bezdomne mają istotnie niższą i obiektywnie niską satysfakcję z życia w porównaniu z osobami posiadającymi dom. Dotyczy to zarówno kobiet, jak i mężczyzn. Cechy bezdomności nie okazały się istotne dla SWL w badanej grupie. Brak własnego domu, z którym łączy się brak środków do życia i brak rodziny, a konsekwencją jest niemożność prowadzenia życia według porządku ustalonego w danej kulturze i społeczeństwie, jest tak traumatyzujący, że istotnie obniża całościową ocenę własnego życia jako satysfakcjonującego.

Satysfakcja z życia jako poznawczy konstrukt wymusza na badanym ocenę swojego życia jakby niezależnie od aspektu emocjonalnego. Być może jest tak, że bezdomnym odpowiada takie życie i na poziomie emocjonalnym są z niego zadowoleni, szczególnie wtedy, gdy znaleźli się z własnej woli w takiej sytuacji, lecz mając świadomość nietypowości i niekonstruktywności takiego życia, nie czują się nim usatysfakcjonowani. Należy pamiętać, że człowiek nie zawsze robi to, co uważa za dobre, często robi to, czego nie chce. Można by nawiązać do stwierdzenia Viktora Frankla (1976), że człowiek jest nie tylko popychany przez potrzeby, ale także pociągany przez wartości. Z jakichś powodów to pociąganie przez wartość, jaką jest posiadanie swojego domu i prowadzenie życia ustabilizowanego, nie jest dla niektórych ludzi tak silne, by wpłynąć na ich funkcjonowanie. Frankl (2012) jest głęboko przekonany, iż człowiek jest „spętany aniołem” i dlatego nie zawsze robi to, co dobre. Dla współczesnej analizy egzystencjalnej zasadniczym kryterium spełnionej egzystencji jednostki i wstępnym warunkiem umożliwiającym poszukiwanie znaczenia jest umiejętność zaangażowania się w pełni w życie i oddania się czemuś poza nim samym (Panek, 2000). Wydaje się, że osoby bezdomne nie są zaangażowane w pełni w swoje życie, we wszystkie jego aspekty, stąd nie dziwi niska satysfakcja z niego.

Wyniki badań pokazują, że satysfakcji z życia sprzyja realizacja tych wartości, które dobrze korespondują z rozwojem osobistym i angażują wewnętrzne standardy ocen (Mudyń, Pietras, 2007). Jeżeli osoby bezdomne „zrezygnowały” z wielu wartości cenionych w społeczeństwie, w wyniku czego nie rozwijają się w pełni przynajmniej w niektórych sferach, to nie mogą mieć satysfakcji ze swojego życia

Nawiązując do natury konstruktów, jakim jest SWL, należy zastanowić się, czy być może nie jest on jednak w dużo większym stopniu uwarunkowany stałymi cechami osobowości niż cechami sytuacji. W związku z tym ten sam brak satysfakcji, który popchnął osoby do porzucenia domu i trwania w bezdomności, ujawnia się także w tej sytuacji. Ponieważ są to osoby, którym z powodu cech osobowości trudno być szczęśliwymi (Czapiński, 2005).

Nasuwa się w związku z takim wynikiem pytanie: dlaczego osoby bezdomne trwają w bezdomności skoro nie są usatysfakcjonowane swoim życiem? Może jest to spowodowane brakiem koncepcji życia w perspektywie zrealizowania planu uzyskania dachu nad głową lub trudnościami emocjonalnymi w odnowieniu kontaktów z rodziną. Trwanie w takiej niesatysfakcjonującej sytuacji wpływa na zmiany w myśleniu, często, gdy współwystępuje z uzależnieniem od alkoholu, rozwija system iluzji i zaprzeczeń oraz pojawia się przekonanie, iż bezdomność to rodzaj wyróżnienia, dlatego też w konsekwencji zaczynają pojawiać się u takich osoby postawy roszczeniowe, a poczucie winy zostaje zmienione na poczucie krzywdy. Być może człowiek już nie potrafi funkcjonować samodzielnie w społeczeństwie. Jest to spowodowane tym, iż uproszczony i ograniczony do podstawowych potrzeb świat bezdomnych zredukował zasób reakcji i umiejętności osoby (Jażdżikowski, 2000). Wyjaśnienie tego zjawiska nie jest proste, wymaga dalszych i szerszych badań.

Bibliografia

- Basińska, M.A. (2009). *Funkcjonowanie psychologiczne pacjentów w wybranych chorobach endokrynologicznych. Uwarunkowania somatyczne i osobowościowe*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Basińska, M.A., Marzec, A. (2007). Satysfakcja z życia osób chorych przewlekle. *Annales Academiae Medicae Silesiensis*, 61(5), 1-7.
- Basińska, M.A., Drozdowska, M. (2013). Inteligencja emocjonalna jako wyznacznik satysfakcji z życia pacjentów chorych na łuszczycę. *Postępy Dermatologii i Alergologii*, 30(6), 365-372.

- Boksański, Z. (1998). Bezdomność. W: Z. Boksański (red.), *Encyklopedia Socjologii* (s. 60-64). Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Chico, L.E. (2006). Personality dimensions and subjective well-being. *Spanish Journal of Psychology*, 9(1), 38-44.
- Chwaszcz, J. (2008). *Osobowościowe i społeczne wyznaczniki funkcjonowania bezdomnych mężczyzn*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Culhane, D.P., Metraux, S., Park, J.M., Schretzman, M., Valente, J. (2007). Testing a Typology of Family Homelessness Based on Patterns of Public Shelter Utilization in Four U.S. Jurisdictions: Implications for Policy and Program Planning. *Housing Policy Debate*, 18(1), 1-28.
- Czapiński, J. (2005). Osobowość szczęśliwego człowieka. W: J. Czapiński (red.), *Psychologia Pozytywna* (s. 359-379). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Diener, E., Emmons, R.A., Larsen, R.J., Griffin, S. (1985). The Satisfaction with Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75.
- Diener, E., Oishi, S., Lucas, R.E. (2003). Personality, culture, and subjective well-being: emotional and cognitive evaluations of life. *Annual Review of Psychology*, 54, 403-425.
- Duracz-Walczak, A. (2002). O ujednoczenie pojęć dotyczących bezdomności w Polsce. W: A. Duracz-Walczak (red.), *W kręgu problematyki bezdomności polskiej* (s. 20-23). Warszawa: Regionalne Centrum Informacji i Wspomagania Organizacji Pozarządowych.
- Frankl, V.E. (1976). *Homo patiens*. Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX.
- Frankl, V.E. (2012). *Bóg ukryty. W poszukiwaniu ostatecznego sensu*. Warszawa: Wydawnictwo Czarna Owca.
- Hall, C.S., Lindzey, G., Campbell, J.B. (2010). *Teorie osobowości*. Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Ito, K., Morikawa, S., Okamura, T., Shimokado, K., Awata, S. (2014). Factors associated with mental well-being of homeless people in Japan. *Psychiatry And Clinical Neurosciences*, 68(2), 145-153.
- Jązdżikowski, M. (2000). Syndrom bezdomności. *Świat Problemów*, 6, 4-7.
- Juczyński, Z. (2001). *Narzędzia pomiaru w promocji i psychologii zdrowia*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.

- Lalak, D., Pilch, T. (red.), (1999). *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej* (s. 30-31). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Mandes, S. (2010). Przegląd kluczowych tematów badań dotyczących bezdomności w socjologicznej literaturze USA, Wielkiej Brytanii oraz Niemiec. W: M. Dębski (red.), *Problem bezdomności w Polsce. Wybrane aspekty* (s. 12-30). Gdańsk: MISIURO.
- Mandes, S. (2011). Problem bezdomności w Niemczech na przykładzie Hamburga. W: Ł. Browarczyk, M. Dębski, A. Maj (red.), *O bezdomności bez lęku* (s. 171-184). Gdańsk: MISIURO.
- Maslow, A.H. (1970). *Motivation and personality*. New York: Harper and Row.
- Mudyń, K., Pietras, K. (2007). Preferowane wartości i zdrowie. *Psychoterapia*, 140(1), 5-25.
- Ogińska-Bulik, N., Juczyński, Z. (2008). Osobowościowe wyznaczniki satysfakcji z życia. W: I. Heszen, J. Życińska (red.), *Psychologia zdrowia – w poszukiwaniu pozytywnych inspiracji* (s. 89-102). Warszawa: ACADEMICA Wydawnictwo SWPS.
- Olech, P. (2006). *Aktywizacja zawodowa osób bezdomnych*. Warszawa: FISE.
- Oliwa-Ciesielska, M. (2006). *Piętno nieprzystosowania. Studium o nieprzystosowaniu społecznym bezdomnych*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Panek, M. (2000). Koncepcja człowieka w filozofii Gabriela Marcela. *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*, 33, 191-199.
- Pavot, W., Diener, E. (1993). Review of the satisfaction with life scale. *Psychological Assessment*, 5(2), 164-172.
- Pavot, W., Diener, E., Colvin, C.R., Sandvik, E. (1991). Further validation of the Satisfaction with Life Scale: evidence for the cross-method convergence of well-being measures. *Journal of Personality Assessment*, 57(1); 149-161.
- Piekut-Brodzka, D.M. (2000). *O bezdomnych i bezdomności: aspekty fenomenologiczne, etiologiczne i terapeutyczne*. Warszawa: Chrześcijańska Akademia Teologiczna.
- Pilch, T., Leparczyk, I. (1995). Bezdomność – obraz zjawiska i populacji ludzi bezdomnych. W: T. Pilch, I. Leparczyk (red.), *Pedagogika społeczna* (s. 433-443). Warszawa: ŻAK.

- Pilcher, J.J. (1998). Affective and daily event predictors of life satisfaction in college Students. *Social Indicators Research*, 43(3), 291-306.
- Pindral, A. (2010). Definicje i typologie bezdomności. W: M. Dębski (red.), *Problem bezdomności w Polsce. Wybrane aspekty* (s. 31-51). Gdańsk: MISIURO.
- Ramanaiah, N.V., Detwiler, F.R., Byravan, A. (1997). Life satisfaction and the five-factor model of personality. *Psychological Reprints*, 80(3), 1208-1210.
- Schimmack, U., Oishi, S., Furr, R.M., Funder, D.C. (2004). Personality and life satisfaction: a facet-level analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(8), 1062-1075.
- Schimmack, U., Radhakrishnan, P., Oishi, S., Dzokoto, V., Ahadi, S. (2002). Culture, personality, and subjective well-being: integration process models of life satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(4), 582-593.
- Sęk, H. (red.), (1993). *Spoleczna psychologia kliniczna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Stankiewicz, L. (2002). *Zrozumieć bezdomność*. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
- Szarfenberg, R., Żołędowski, C., Theiss, M. (red.), (2010). *Ubóstwo i wykluczenie społeczne. Perspektywa poznawcza*. Warszawa: Dom Wydawniczy ELIPSA.
- Śnieciński, J.M. (red.) (2003). *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku* (s. 338-442). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Watson, D., Clark, L.A. (1998). Zmienność nastroju: model schematyczny. W: P. Ekman, R. J. Davidson (red.), *Natura emocji* (s. 336-341). Gdańsk: GWP.

Streszczenie

Bezdomność to istotny problem zarówno w wymiarze społecznym, jak i jednostkowym, mimo to na gruncie psychologii nie znajdujemy wielu opracowań opisujących i wyjaśniających jego specyfikę.

Celem prezentowanych badań była próba określenia stopnia satysfakcji z życia kobiet i mężczyzn bezdomnych w porównaniu z osobami mieszkającymi w domach, przy uwzględnieniu różnych charakterystyk społeczno-demograficznych i cech bezdomności.

Zastosowano dwie metody badawcze: wywiad ustrukturalizowany oraz skalę Satysfakcji z Życia (*The Satisfaction with Life Scale – SWLS*). Przebadano 154 osoby, po 77 w grupie bezdomnych i mieszkających w domach, w przedziale wiekowym od 18 do 68 lat. Wykazano, że osoby bezdomne także przy uwzględnieniu płci mają istotnie niższą satysfakcję z życia (poziom niski) niż osoby posiadające miejsce zamieszkania (poziom przeciętny). Wbrew przewidywaniom charakterystyki społeczno-demograficzne i cechy bezdomności nie ujawniły istotnego statystycznie związku z SWL, co może wzmacniać tezę o osobowościowych uwarunkowaniach satysfakcji z życia.

Słowa kluczowe: osoby bezdomne, satysfakcja z życia

Satisfaction with life among homeless people

Abstract

Homelessness is a crucial problem in both, social and individual dimension, but still, there has been little study done to describe and explain its nature.

The aim of the presented research is an attempt to define the level of satisfaction with life among homeless men and women in comparison to the housed, with regard to various social-demographic characteristics and the features of homelessness.

There were two research methods used: a structured interview and the Satisfaction with Life Scale – SWLS. There were 154 people interviewed, 77 in the homeless group and in the housed one, respectively, ranging from the age of 18 to 68. It was proved that the homeless, in case of both, men and women are less satisfied with life (low level) than the housed (average level). Contrary to the anticipation of social-demographic characteristics and the features of homelessness, there is no statistically important

correlation between homelessness and SWL, which can confirm the assumption that satisfaction with life is conditioned by individual personality traits.

Key words: homeless, satisfaction with life

CZEŚĆ II
BEZDOMNE KOBIETY